

عدم وجود قانون در رابطه با حقوق حیوانات از منظر حقوقی و علم روانشناسی

شهلا پاشایی^۱

چکیده

مقاله حاضر درصدد بررسی عدم وجود قانون در رابطه با حقوق حیوانات از منظر حقوقی و روانشناسی است. باتوجه به مسئله‌مند بودن این موضوع، به بررسی پیامدهای عدم وضع قانون در این خصوص پرداخته شده است. مطابق با مستندات ارائه شده، روش گردآوری اطلاعات بصورت کتابخانه‌ای می‌باشد. در این مقاله این سوال مطرح است که در صورت عدم تصویب قانون درخصوص حقوق حیوانات، چه پیامدهایی شامل حال افراد، حیوانات و جامعه خواهد بود؟ یافته‌ها حاکی از آن است که در کشور ایران برخلاف سایر کشورها، عنوان حیوان‌آزاری جرم‌انگاری نشده و مجازاتی نیز برای آن تعیین نشده است و افرادی که اقدام به حیوان‌آزاری می‌کنند به لحاظ روانی، بیمار می‌باشند و برای جامعه خطرناک هستند. درنهایت، باتوجه به اهمیت حقوق حیوانات در اسلام، شاهد بی‌تفاوتی‌هایی درخصوص حقوق حیوانات هستیم که باعث آزار رساندن به حیوانات و نبود قانونی برای مجازات افراد متخطی می‌باشد که با تصویب قانون حمایت از حقوق حیوانات و تعیین کیفر و همچنین فرهنگ‌سازی و پیشبرد روش‌های اصولی، می‌توان تا حدودی شاهد کاهش بسیاری از اتفاقات ناگوار حال حاضر شد.

واژگان کلیدی: حقوق حیوانات، قانون، علم روانشناسی، مباحث حقوقی، ایران

پیشگاه علم انسانی
رتال جامع علوم انسانی

^۱ دانشجوی کارشناسی حقوق، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد بین‌الملل کیش shhlapashayy@gmail.com

مقدمه

گزارشات مستمر و مکرر منتشره در رسانه‌ها، حکایت از خشونت گسترده و روزافزون نسبت به حیوانات و عدم رعایت فزاینده حقوق حیوانات و بی‌توجهی به آموزه‌های ادبی، شرعی و فرهنگی جامعه ایرانی، با وجود تعهدات بین‌المللی دولت ایران نسبت به حقوق حیوانات و نیز تکلیف دولت به حفظ محیط زیست مقرر در اصل پنجاه قانون اساسی و دیگر موازین حقوقی و قانونی مربوطه دارد (خیرجو، ۱۳۹۷). امروزه بر کسی پوشیده نیست که حیوانات نیز همانند انسان‌ها از حقوق یکسانی برخوردارند و نباید مورد آزار و اذیت قرار گیرند، بلکه با ایجاد بستری مناسب در جهت نگهداری و حفظ امنیت و حقوق آنها کوشش شود و در موارد نقض این حقوق، با متخلفین برخورد جدی و کارسازی انجام شود. اولین قانون حمایت از حیوانات در انگلستان در سال ۱۸۸۲ میلادی تصویب شد که این قانون در سال ۱۹۱۱ به تکمیل رسید. پس از انگلستان کشورهای دیگری نیز قوانینی در جهت حفظ حقوق حیوانات به تصویب رسانیدند. تاکنون تعداد زیادی معاهدات چندجانبه، دوجانبه و اسناد بین‌المللی در زمینه حقوق حیوانات انعقاد گردیده که از کثرت این موارد صرفاً به چند نمونه آن اشاره می‌کنیم: اعلامیه ۱۹۷۲ استکهلم، کنوانسیون ۱۹۷۳ کیوتر، کنوانسیون تنوع زیستی ۱۹۷۲ مشهور به کنوانسیون ریو، کنوانسیون تجارت بین‌المللی گونه‌های حیوانی و گیاهی در معرض خطر ۱۹۷۳ و ...، کنوانسیون مربوط به تجارت بین‌المللی گونه‌های جانوری و گیاهی وحشی در معرض انقراض، یکی از مهمترین کنوانسیون‌های بین‌المللی در خصوص حفاظت از گونه‌های جانوری است. این کنوانسیون توسط ۸۰ کشور به تصویب رسیده که دولت ایران نیز در سال ۱۹۷۶ به این کنوانسیون پیوسته است. اعلامیه جهانی حقوق حیوانات در اکتبر ۱۹۷۸ با هدف شناخت جهان مبتنی بر حقوق برای حیوانات با تلاش یونسکو در پاریس به تصویب رسید. متن این اعلامیه توسط اتحادیه بین‌المللی حقوق حیوانات در سال ۱۹۸۹ اصلاح و در سال ۱۹۹۰ توسط یونسکو متن نهایی آن منتشر شد و بیان می‌دارد که:

به حق زندگی تمامی حیوانات باید احترام گذاشته شود، چراکه آنها دارای حقوق مساوی برای زندگی کردن تحت تعادل زیستی هستند و نباید در معرض برخوردهای بیرحمانه قرار گیرند و اگر نیاز به کشتن حیوانی باشد، این عمل آنی و بدون درد انجام می‌شود و با جسد حیوان با شایستگی برخورد شود، وحشی نیز به مانند سایر، حق زندگی و تولید مثل آزادانه در محیط زیستگاه‌شان را دارند و هرگونه اقدام جهت محدودیت طولانی حیوانات خلاف این حق بنیادین است.

- حیواناتی که به انسان وابسته‌اند باید به خوبی نگهداری و مراقبت شوند. این حیوانات نباید غیرمنصفانه ترک یا کشته شوند.

- ازدیاد نسل و استفاده از حیوانات باید مطابق ساختار فیزیولوژی و رفتاری آنان صورت گیرد.

- در نمایشگاه‌ها، نمایش‌ها و فیلم‌هایی که حیوانات در آن مشارکت دارند، باید با آنها با احترام و بدون خشونت رفتار شود.

- هرگونه آزمایش زجرآور بر روی حیوانات اعم از آنکه روحی یا جسمی باشد، نقض حقوق حیوانات محسوب می‌شود. - هرگونه عمل غیرضروری که باعث مرگ حیوان گردد یا هرگونه تصمیمی که منجر به این عمل گردد، جنایت علیه حیات تلقی می‌گردد.

- هر عمل مغایر با بقای گونه‌های حیوانات وحشی و یا هرگونه تصمیمی که منتهی به این امر شود، کشتار دسته‌جمعی محسوب می‌شود.

- کشتار حیوانات وحشی، آلوده کردن و نابودی زیستگاه‌شان قتل عمد محسوب می‌شود. محافظت و حفظ امنیت حیوانات برعهده سازمان‌های دولتی است.

مراکز تربیتی و مدارس مکلف به آموزش مطالبی مبنی بر احترام گذاشتن، مراعات و درک حیوانات از دوران طفولیت به شهروندان خود هستند (سالاروند، ۱۳۹۸). شبکه حیات بنحوی سازمان یافته که زندگی هر موجود زنده در پیوندی ناگسستنی با حیات دیگر موجودات است و دخالت نابخردانه در این شبکه، بقای نسل همه موجودات از جمله انسان را به چالش می‌کشاند (عامری، ۱۳۷۴: ۳۵) و همچنین در اسلام نیز به حفظ حقوق حیوانات و رفتار شایسته با موجودات خداوند تأکید شده است و آزار و اذیت حیوانات مورد نکوهش ۱۰۵ قرار گرفته است. پیامبر اسلام درباره رعایت حقوق جانداران، اعم از انسان‌ها و حیوانات، دستورات و قوانینی مقرر فرموده‌اند که این قوانین و مقررات ۱۴۰۰ سال پیش وضع شده و نشان دهنده توجه اسلام به حقوق تمام جانداران است (صاحبی، ۱۴۰۰).

انسان نسبت به امکاناتی که در اختیار دارد، مسئول است و حیوانات، این آفریده‌های خداوند بزرگ نیز بر صاحبان خویش حق و حقوقی دارند و شایسته نیست که افرادی که از حیوانات نگهداری می‌کنند، نسبت به حقوق حیوانات غفلت ورزند و آنها را ساده و بی‌اهمیت شمرند و اهم حقوق حیوانات را می‌توان تدارک آب و خوراک سالم و جایگاه و شرایط زیستی و روانی مناسب و رسیدگی به بهداشت و درمان آنها (بخصوص باتوجه به وجود بیماری‌های مشترک بین انسان و دام) و بکارگیری شایسته و عدم آزار و سوء استفاده از آنها دانست. باتوجه به اهمیت رعایت حقوق حیوانات در آموزه‌های دینی و اسناد بین‌المللی، شاهد عدم رعایت حقوق حیوانات در ایران هستیم. با این وجود سوالاتی که مطرح می‌شود در این خصوص که چرا قانونگذار ایران باتوجه به اهمیت موضوع، اقدام به وضع قوانین مستقلی در این خصوص نکرده است؟ در این مقاله تلاش شده است، ابتدا به تعریف حیوان‌آزاری و انواع حیوان‌آزاری پرداخته و سپس به بررسی فقهی درخصوص رعایت حقوق حیوانات پرداخته شود و بررسی پیامدهای عدم وجود قوانین درخصوص حیوان‌آزاری و عوامل

موثر در جهت فرهنگ‌سازی رفتار افراد جامعه با حیوانات و در نهایت، پیشنهاد راهکار برای کنترل جمعیت حیوانات (از جمله سگ‌ها و گربه‌ها).

۱- تعریف حیوان آزاری

حیوان آزاری بصورت وارد آوردن تعدی آسیب به حیوانات تعریف می‌شود شامل انواع مختلف از جمله آزار فیزیکی، آزار جنسی، آزار روانی بی‌توجهی عدم رسیدگی وادار کردن حیوانات به جنگ نزاع با یکدیگر است. آزار فیزیکی، وارد کردن ضربه درد به حیوان بصورت عمدی است. آزار جنسی، برقرار کردن هرگونه رابطه جنسی با حیوان است حتی اگر این رابطه منجر به وارد آمدن صدمه فیزیکی به حیوان نشود. آزار روانی، برخورد خشن بصورت مکرر مداوم محروم کردن حیوان از برقراری روابط اجتماعی است. بی‌توجهی عدم رسیدگی، تأمین نکردن غذا، آب، سرپناه خدمات دامپزشکی برای حیوان است تا حدی که سلامت حیوان را به خطر اندازد (آقا محمدی و همکاران، ۱۳۸۹). این پدیده نوظهور و اساساً مقید به زمان خاصی نیست، بلکه در سال‌های اخیر رشد چشمگیری داشته است و آنچه که موجب تألم خاطر افراد جامعه می‌شود و قبح این عمل را تشدید می‌کند، انتشار تصاویر این بدرفتاری‌هاست.

اما باید به این نکته توجه داشت که اینگونه نیست اگر تصاویر شکنجه و آزرده حیوانات منتشر نشد یا منتشر گردید، و عرف یک منطقه متألم و آزرده خاطر نشد، عمل حیوان آزاری رخ نداده است. لذا متأثر شدن عرف داخل در چیستی و ماهیت این پدیده نیست، اگرچه می‌توان از آن برای جرم‌انگاری و مجازات عاملان آن استعانت جست؛ بلکه آنچه مقصود است صرف رفتارهای آزار دهنده و شکنجه کردن حیوان به هر نحوی از انحا می‌باشد. بنابراین، در تعریف حیوان آزاری باید گفت وارد ساختن تعدی و بی‌دلیل هر نوع آسیبی به حیوانات است که به شیوه‌های گوناگون، از قبیل آزار فیزیکی، آزار روانی، بی‌توجهی و عدم رسیدگی مثل تأمین نکردن آب و غذا، سرپناه و ... صورت می‌پذیرد تا حدی که سلامت آن به خطر بیفتند. در واقع حیوان آزاری عنوان عامی است که به فعل خاصی اطلاق نمی‌شود، بلکه هر فعل یا حتی ترک فعلی که عمداً و بدون هیچ ضرورت خاصی انجام شود و به حیوان آسیبی وارد کند، در دامنه تعریف حیوان آزاری قرار می‌گیرد. در مطالعات جرم‌شناسی دیده شده است افرادی که سابقه حیوان آزاری دارند، نه فقط میزان ارتکاب به خشونت نسبت به افراد دیگر در آنها بالاست، بلکه میزان ارتکاب سایر رفتارهای ضداجتماعی نیز در آنها بیشتر است (دهکلانی و رضائاد، ۱۳۹۷).

– انواع حیوان آزاری

- (۱) **فعال:** در این شکل از حیوان آزاری فرد حیوان آزار آگاهانه و عامدانه حیوان را اذیت می‌کند تا فوراً در حیوان ایجاد درد و رنج نماید.
- (۲) **منفعل:** در این شکل از حیوان آزاری فرد حیوان آزار، منفعلانه و با غفلت کردن در نگهداری از حیوان باعث ایجاد رنج درازمدت در وی می‌شود.

۲- دلایل بروز حیوان آزاری

حیوان آزاری نشانه‌ای برای شروع رفتارهای خشن انسانی است. مهم‌ترین دلایل حیوان آزاری به دوران کودکی فرد و شیوه تربیتی والدین او باز می‌گردد. نوع تربیت والدین تأثیر بسیار زیادی در شکل‌گیری شخصیت و اختلالات رفتاری در انسان‌ها دارد. به همین خاطر است که روانشناسان همواره توصیه می‌کنند از روش‌های اصولی برای تربیت فرزندان خود بهره بگیرید. اصلی‌ترین دلایل بروز حیوان آزاری به شرح زیر می‌باشند.

(۱) لذت بردن از واکنش‌های دیگران

فرد با دیدن شوکه شدن مردم از حیوان آزاری او و واکنش‌های متفاوت‌شان لذت می‌برد و تفریح می‌کند. گاهی نیز این کار را برای جلب توجه دیگران و معروف شدن در فضاهای مجازی انجام می‌دهد حتی اگر ۱۰۷ فردی منفور و مورد انتقاد شناخته شود!

(۲) احساس کنترل

این دلیل بیشتر به دوران کودکی فرد بر می‌گردد. بسیاری از افراد حیوان آزار، در دوران کودکی خود مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند و هیچ کنترلی بر روی شرایط نداشته‌اند. به همین دلیل به آزار حیوانات می‌پردازند و از اینکه تمام این کارها تحت کنترل آنها است لذت می‌برند.

(۳) رفتار جایگزین

زمانی که فرد نمی‌تواند مشکلات شخصی خود را حل کند و خصومت‌های خود را به درستی تخلیه کند، به آزار و اذیت حیوانات روی می‌آورد. مثلاً فرد با همسر خود مشکل دارد و چون نمی‌تواند با او دعوا کند، به آزار حیوانش می‌پردازد.

(۴) شروع سادیسم

فرد احساس می‌کند که از اذیت و آزار دیگران لذت می‌برد و چون در ابتدا نمی‌تواند این تکانه‌های خود را بر روی انسان عملی کند، به آزار حیوانات می‌پردازد و سادیسم خود را در مراحل اولیه بر روی حیوانات بروز می‌دهد.

۵) همانندسازی

برخی از افراد به دلیل آموزش‌های خود در دوران کودکی به آزار حیوانات می‌پردازند. والدین یا معلمان اینگونه افراد، حیوان‌آزار بوده‌اند و آن‌ها نیز در اثر مشاهده و تاثیرات کلامی آنان یاد گرفته‌اند.

۳- گروه اصلی از حیوان‌آزارها کدامند؟

حیوان‌آزاران موارد حیوان‌آزاری را می‌توان به چند گروه طبقه‌بندی کرد که در این قسمت آنها را با جزئیات بیشتری بررسی خواهیم نمود.

۱) شخصی که به آزار و اذیت بدنی حیوانات می‌پردازد: بیشتر موارد خشونت و ظلم علیه حیوانات شامل صدمه زدن عمدی به بدن حیوان می‌باشد. فردی که سگ خود را به دلیل برخورد با یک شیء در خانه و یا اسب خود را به دلیل نافرمانی شلاق می‌زند در این گروه از حیوان‌آزارها قرار می‌گیرد.

۲) شخصی که به حیوانات بی‌اعتنایی می‌کند: در بعضی موارد بی‌اعتنایی به حیوانات و نادیده گرفتن آنها ناشی از عدم آگاهی می‌باشد. شاید شخص نحوه صحیح مراقبت از حیوان خانگی خود را نمی‌داند ولی این امر توجیهی برای غفلت نیست! هر فردی که سرپرستی حیوانی را برعهده گرفته است باید دانش و اطلاعات لازم درباره نگهداری از آن حیوان را نیز کسب کند.

بی‌اعتنایی همچنین می‌تواند ناشی از عدم تمایل باشد. اگر صاحب سگ متوجه شود که حیوان صدمه دیده است، از نظر اخلاقی و قانونی انجمن حمایت از حیوانات و محیط زیست ایران موظف است او را برای مداوا به دامپزشکی ببرد ولی متأسفانه برخی از افراد حاضر نیستند وقت و هزینه خود را برای بهبود حیوانات بیمار یا زخمی صرف کنند.

حیوان ممکن است روزها یا هفته‌ها بدون غذا بماند زیرا سرپرست حیوان فراموش می‌کند به او غذا بدهد. برخی از این حیوانات در اثر گمبود آب بدن، سوء تغذیه، بیماری‌های درمان نشده و ... از دنیا می‌روند. از این‌رو صاحبان این حیوانات نیز جزء حیوان‌آزارها محسوب می‌شوند.

۳) شخصی که از حیوانات بهره‌کشی می‌کند: برخی افراد احساس می‌کنند که مالک حیوان هستند. این افراد بر این باورند که حق دارند از حیوانات به هر روشی که بخواهند به خاطر منافع پولی بهره‌کشی کنند. در حالیکه بهره‌کشی یک ظلم آشکار در حق حیوانات است. به نظر شما صاحبان سیرک‌ها، باغ وحش‌ها، دلفیناریوم‌ها و سایر مکان‌هایی که از حیوانات برای سرگرمی سوء استفاده می‌کنند را نمی‌توان حیوان‌آزار نامید؟ انسان برای بدست آوردن پول حریص است و برای دستیابی به آن حتی حیوانات بی‌گناه را مورد آزار و اذیت و شکنجه جسمی و روحی قرار می‌دهد.

۴) شخصی که دست به تله‌گذاری و شکار حیوانات می‌زند: انسان‌ها به دلیل مجموعه مهارت‌های منحصر به فردشان، به راحتی می‌توانند بر حیوانات مسلط شوند. وقتی حیوانات به دست انسان شکار می‌شوند و در بشقاب‌های غذایی سرو می‌شوند واقعاً در حق حیوانات ظلم می‌شود چراکه خداوند به همه حق حیات بخشیده است. کسی که بتواند گوشت حیوانات یا محصولات جانبی بدست آمده از حیوانات را بفروشد و سود کند، یک حیوان آزار بوده و می‌تواند کشتار حیوانات بی‌گناه را توجیه کند. صنعت پرورش خز از جمله صناعی است که در آن حیوانات بعد از شکار شدن، پوست‌شان کنده می‌شود و با قیمت‌های هنگفت به فروش می‌رسد.

۵) شخصی که برای بدست آوردن پول به پرورش حیوانات می‌پردازد: در مرغداری‌ها، دامداری‌های صنعتی و پرورشگاه‌های ماهی موارد بی‌پایانی از ظلم به حیوانات را می‌توان مشاهده کرد. حتی ذبح مرغ‌ها و دام‌ها در کشتارگاه خیلی دردناک و وحشتناک‌تر از آن چیزی است که تصور می‌کنید، مرغ‌ها در حالیکه بصورت وارونه آویزان هستند سرشان بریده شده یا به گاوها قبل از کشتار شوک الکتریکی داده می‌شود.

۶) شخصی که برای تفریح و سرگرمی حیوانات را به جان هم می‌اندازد: یک حیوان آزار با جنگ‌اندازی بین حیوانات ارضاء می‌شود. باید بدانید که در گاو بازی‌ها، خروس بازی‌ها و جنگ سگ‌ها حیواناتی که در مسابقات برنده می‌شوند زخمی می‌شوند، اعضای بدن‌شان آسیب می‌بیند و حتی ممکن است استخوان‌هایشان بشکنند. متأسفانه حیواناتی که دیگر نمی‌توانند بجنگند با دردناک‌ترین و فجیع‌ترین روش‌های ممکن کشته می‌شوند. ۱۰۹

۷) شخصی که به بهانه علم، دست به آزمایش روی حیوانات می‌زند: با وجود پیشرفت‌های علمی بی‌شمار، چندین دهه است که انسان‌ها برای تولید محصولات و داروهای مختلف روی حیوانات آزمایش می‌کنند که باعث خارش، سوزش، درد، قطع اعضای بدن و حتی مرگ حیوانات می‌شود. در آزمایشگاه‌ها موش‌ها در معرض بیماری‌ها، انگل‌ها و عفونت‌های بی‌شماری قرار دارند. آنها مجبورند در قفس بمانند بدون اینکه هیچ امیدی به تنفس هوای تازه، لذت بردن از یک زندگی عاری از آزار و اذیت و یا یک معاشرت کوچک با سایر هم‌گونه‌های خود داشته باشند. قطعاً شخصی که به بهانه علم، دست به آزمایش روی حیوانات می‌زند هم یک حیوان آزار محسوب می‌شود.

۸) شخصی که حیوانات را بعنوان یک شیء می‌داند: برخی از افراد معتقدند که بشر تنها موجودی روی زمین است که می‌تواند درد، ترس، غم، شادی، ناامیدی و امید را احساس کند. ولی سال‌هاست که دانشمندان ثابت کرده‌اند که حیوانات نیز قادرند عشق و محبت، درد، ترس، نگرانی و ... را درک کنند. اگر به خاطر خراب شدن لپ تاپ‌تان بخواهید آن را پرت کنید و بشکنید یا اگر بخواهید با چاقو توپ‌تان را پاره کنید، هیچ ضرورت اخلاقی مانع این کار شما نمی‌شود. ولی وقتی به حیوانات به چشم اشیاء می‌نگرید در حق آنها ظلم کرده‌اید، چراکه حیوانات بیش از یک ابزار یا وسیله اهمیت دارند. آنها هنگام بازی با یک اسباب بازی جدید، شادی را

تجربه می‌کنند، هنگامی که مجروح می‌شوند درد می‌کشند و وقتی فردی که دوستش دارند می‌میرد غمگین می‌شود.

۹) شخصی که به حقوق بشر ارزشی قائل نیست: یک مطالعه نشان داد که حیوان‌آزارها تا پنج برابر بیشتر نسبت به افراد معمولی احتمال دارد که سایر انسان‌ها (کودکان، سالمندان و معلولین ذهنی) را بیازارند. یک مطالعه دیگر به این نتیجه رسید در خانه‌هایی که کودکان مورد آزار و اذیت قرار گرفته‌اند، در ۸۸ درصد آنها شواهدی از ظلم به حیوانات وجود داشته است. قطعاً همه می‌دانیم که حیوان‌آزاری مقدمه‌ای بر انسان‌آزاری است اما فردی که به انسان‌ها ظلم می‌کند و صدمه می‌زند را می‌توان محاکمه کرد ولی خیلی از حیوانات مورد آزار و اذیت قرار می‌گیرند بدون اینکه محاکمه‌ای در کار باشد (<https://onlinedvm.ir>).

۴- بررسی فقهی در خصوص رعایت حقوق حیوانات

انسان بعنوان اشرف مخلوقات مکلف به رعایت حقوق سایر جانوران است (قائم مقامی، ۱۳۹۶). در قرآن کریم بیش از ۲۰۰ آیه وجود دارد که به موضوع حیوانات در آن پرداخته شده است. برای همین هم در روایت‌های دینی همیشه آزار و اذیت حیوانات به سبب اینکه مخلوق پروردگارند و تسبیح او را می‌گویند نهی شده است. به اعتقاد فقهای اسلامی، در دین اسلام حیوان‌آزاری حرام است و از نظر شرع گناه محسوب می‌شود، حتی مراجع تقلید در ارتباط با گربه اعلام کردند، احتیاط واجب است و اصلاً نباید کشته شود و هرکس اقدام به حیوان‌آزاری کند مرتکب گناه شده و کار حرام انجام داده است (صانعی‌نژاد، ۱۳۹۴). در دین مبین اسلام، تمامی جانداران از حقوق یکسانی برخوردار هستند. کشتن حیوانات به بهانه نبودن خوراک آنها از منظر توحیدی، عملی خلاف و ممنوع است، خداوند سبحان، خودش فراهم کردن روزی همه مخلوقات را برعهده گرفته و در قرآن مجید، تمام جنبندگان، پرندگان و چرندگان را «امت»‌هایی مانند جوامع انسانی دانسته و آزار و اذیت حیوانات از جمله بریدن گوش و دم و ... کاری زشت و شیطانی شمرده شده است (جبرائیلی تبریزی، ۱۳۹۹) و حق حیوان در فقه اسلامی تا آن جاست که شماری از فقهاء مانند صاحب جواهر، آن را در زمره «حق‌اله» دانسته‌اند، حق حیات و حق نفقه، حق مسکن، حق تولید مثل، حق آزار ندیدن، حق احترام، حق سرپرستی، حق کاربرد درست و خوشایند و ... از جمله حقوق حیوانات بوده که در فقه و شرع اسلام مورد تاکید قرار گرفته است. از اینرو، حیوان، برخوردار از شأن و کرامت و منزلت الهی است و انسان حق ندارد به بهانه اشرف آفریده‌ها بودن، مقام و کرامت الهی این آفریده را نادیده انگارد (کلانتری ارسنجانی، ۱۳۸۱). در آیات ۱۱۸ و ۱۱۹ سوره نسا این امر مورد نکوهش قرار گرفته است و خداوند بیان می‌دارد که: «لَعْنَةُ اللَّهِ وَالَّذِينَ لَاتَّخِذْنَ مِنْ عِبَادِكَ نَصِيبًا مَفْرُوضًا؛ که خدا آن (شیطان) را از درگاه رحمت خود دور کرده (زیرا به مجادله با خدا برخاست) و گفت: من از بندگان تو قسمتی معین را زیر بار طاعت خود

خواهم کشید» و «وَلَا ضَلَّيْنَهُمْ وَلَا مَنِّينَهُمْ وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَبْتِكُنْ أَذَانَ الْأَنْعَامِ وَلَا مَرْنَهُمْ فَلْيَغَيِّرَنَّ خَلْقَ اللَّهِ وَ مَنْ يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللَّهِ فَقَدْ خَسِرَ خُسْرَانًا مُبِينًا؛ و سخت گمراه‌شان کنم و به آرزو (های باطل و دور و دراز) درافکنم و دستور دهم تا گوش حیوانات ببرند (که اینها نصیب بت‌هاست) و امر کنم تا خلقت خدا را تغییر دهند، و (ای بندگان بدانید) هر کس شیطان را دوست گیرد نه خدا را، سخت زیان کرده زبانی آشکارا» و نیز در آیاتی چون آیه ۴ سوره الجاثیه در رابطه با اهمیت و حقوق حیوانات سخن گفته است، «وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبْتُ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٍ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ؛ و در خلقت خود شما آدمیان و انواع بی‌شمار حیوان که در روی زمین پراکنده است هم آیات و براهینی (از قدرت حق) برای اهل یقین آشکار است» و آیه ۶۰ سوره عنکبوت «وَكَايِنٌ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا اللَّهُ يَرْزُقُهَا وَإِيَّاكُمْ وَ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ؛ و چه بسیار جاندارانی که نمی‌توانند متحمل روزی خود شوند. خداست که آنها و شما را روزی می‌دهد، و اوست شنوای دانا» به حقوق حیوانات اشاره شده است.

اسلام افزون بر نهی و آزار حیوانات جسمی حیوانات، از آزار روحی آنها نیز به شدت نهی کرده است و از اینرو توهین زبانی و لعن حیوانات نیز امری ناپسند شمرده شده (جوادی و مسعودی، ۱۳۹۲) از پیامبر اکرم (ص) نقل شده است که فرمود: حیوانی که انسان بر او سوار شده، هرگاه دچار لغزش شود و صاحبش حیوان را بدبخت خطاب کند، در پاسخ گوید: بدبخت از ما کسی است که نسبت به پروردگار، نافرمان‌تر است (حر ۱۱۱ عاملی، ۱۴۰۹).

از علی در اینباره وارد شده است که: بصورت چهارپایان نزنید و آنها را لعن نکنید، زیرا خدای متعال، شخصی که چهارپایان را نفرین کند لعن کرده است (صدوق، ۱۴۱۳: ۱۸۸) و لعن، درخواست عقوبت و دوری از رحمت الهی است، برای کسانی که استحقاق چنین عقوبتی را داشته باشد و حیوان چنین استحقاقی را ندارد (طبرسی، ۱۳۷۲: ۷۶۱/۲).

حضرت علی (ع) می‌فرماید: تقوی الهی در مورد بندگان و سرزمین‌هایتان مراعات کنید، پس به درستی که شما مسئول هستید حتی در مورد بقاع و حیوانات، همچنین ابوذر از پیامبر اکرم (ص) نقل کرده‌اند که هیچ حیوانی نیست، مگر آنکه هر صبحگاه از خداوند می‌خواهد، خدایا مالکی به من عطا کن که به من آب و غذای کافی دهد و بیش از طاقتم بر من تکلیف نکند. و در نتیجه باتوجه به اهمیت حقوق حیوانات در دین اسلام، اگر شخصی اقدام به آزار و اذیت حیوان کند، از رحمت خداوند محروم و دچار عذاب اخروی می‌شود.

۵- بررسی پیامدهای عدم وجود قوانین در خصوص حیوان آزاری از منظر حقوقی و روانشناسی

حیوانات از مهمترین زیست‌بوم‌هایی‌اند که حقوق آنها بیش از هر موجود دیگری توجه مدافعان زیست محیطی را به خود جلب کرده است، در دهه‌های اخیر، توجه جوامع روی این موضوع متمرکز شده که فقط انسان‌ها از حقوق مختلف برخوردار نیستند؛ بلکه تمام آنچه روی زمین وجود دارد، مانند کوه‌ها، دریاها و حیوانات و گیاهان نیز دارای حقوق می‌باشند (مجدی و همکاران، ۱۳۹۲). در حقوق داخلی از یک‌سو قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، حفاظت از محیط زیست را یک وظیفه همگانی می‌داند و از سوی دیگر نه تنها باب ششم قانون مدنی مصوب ۱۳۰۴، به شکار اختصاص یافته، بلکه مقررات حقوق کیفری نیز حفاظت از گونه‌های جانوری را در مواد (۶۷۹) و (۶۸۰) قانون مجازات اسلامی بطور خاص مورد توجه قرار داده است (مجدی و همکاران، ۱۳۹۲). تاکنون در ایران قانون اختصاصی جامعی برای حمایت از حیوانات تصویب نشده، اما مقررات پراکنده‌ای در قوانین مختلف پیش و پس از انقلاب اسلامی تصویب شده است (کاظمی و همکاران، ۱۳۹۰). که فقط یکسری گونه‌های خاص را در بر می‌گردد و بصورت وسیع و جامع نمی‌باشد. قوانین حمایتی وضع شده به خصوص قوانین اعمال شده در سال‌های اخیر نسبتاً مطلوب ارزیابی می‌شود، اما مشکل اینجاست که قانونی در خصوص حیوان آزاری وجود ندارد. زیرا قانون شکار و صید ناظر بر راه‌های قانونی شکار و صید و همچنین اعمال مجازات برای متخلفین از این قواعد را بیان می‌دارد و به مسئله آزرده حیوان به آن مفهوم از پیش گفته شده اشاره‌ای نکرده است.

از طرفی این مشکل نیز وجود دارد که قانون شکار بیشتر به حمایت از گونه‌های جانوران وحشی در معرض خطر انقراض و یا کمیاب پرداخته است؛ یعنی قسمی از جانوران را مدنظر قرار داد نه همه آنها را. بنابراین مسئله حیوان آزاری و مصادیق آن تخصصاً از قانون شکار خارج است. مخلص کلام اینکه پدیده حیوان آزاری جرم‌انگاری نشده است؛ به آن نشان که در موارد ارتكابی، قضات مرتکبین را از باب ماده (۶۳۸) قانون تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده محکوم کردند که این خود اشکالاتی را به همراه دارد و ماده (۶۳۸) قانون تعزیرات و مجازات‌های بازدارنده آمده است: «هرکس علناً در انظار و اماکن عمومی و معابر تظاهر به عمل حرامی نماید، علاوه بر کیفر عمل به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد و در صورتی که مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نمی‌باشد، ولی عفت عمومی را جریحه‌دار نماید فقط به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد و اگر به ماده دقت شود، مشخص می‌گردد که ماده (۶۳۸) از دو قسمت تشکیل شده است و در قسمت اول قانونگذار می‌گوید: هرکس علناً در انظار و اماکن عمومی و معابر تظاهر به عمل حرامی نماید، علاوه بر کیفر عمل، به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم می‌گردد، به موجب این قسمت، امکان محکوم و مجازات کردن فرد حیوان آزار وجود ندارد؛ زیرا اگرچه حیوان آزاری از لحاظ شرعی ممنوع بوده، لیکن هیچ کیفری در قوانین برای آن مقرر نشده

است تا علاوه بر کیفر مفروض به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم شود. اما در قسمت دوم قانونگذار می‌گوید: «در صورتیکه مرتکب عملی شود که نفس آن عمل دارای کیفر نمی‌باشد ولی عفت عمومی را جریحه‌دار نماید، فقط به حبس از ده روز تا دو ماه یا تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد». لذا قانونگذار موضوع این ماده را که «ارتکاب فعل فاقد کیفر» می‌باشد، منوط به یک شرط کرده و آن شرط «جریحه‌دار شدن عفت عمومی» است. حال که در میان قوانین، کیفری برای حیوان‌آزاری وضع نشده و از لحاظ شرعی هم مورد نهی قرار گرفته است، در صورتیکه احراز شود به موجب آن عفت عمومی جریحه‌دار می‌گردد، در این صورت می‌توان فرد را به مجازات این ماده محکوم کرد. بعبارت ساده‌تر، مجازات کردن فرد حیوان‌آزار به کیفرهای مقرر در ماده (۶۳۸) منوط به جریحه‌دار شدن عفت عمومی است (و این نیز دارای ایراد هست زیرا در قانون تعریف مشخصی برای اعمال منافی عفت عمومی مطرح نکرده است) (دهکلانی و رضائزاد، ۱۳۹۷).

امروزه در فضای مجازی شاهد گسترش فیلم‌های آزار دهنده از آزار حیوانات به خصوص سگ‌ها و گربه‌ها هستیم که به دلیل نبود قانون مستقلی در این خصوص برای مقابله با این اشخاص، روز به روز به تعداد این افراد افزوده می‌شود و اگر قانونگذار باتوجه به اهمیت این موضوع اقدام به جرم‌انگاری و قانونگذاری نماید و اخلاهای موجود در قانون که به این موضوع پرداخته شده است، تصحیح گردد و با افراد متخلف برخورد نماید ۱۱۳ و برای گزارش حیوان‌آزاری و احقاق حقوق حیوانات، پلیس حیوانات تشکیل گردد، که همانند جوامع دیگر، با اشخاصی که اقدام به چنین عمل غیرقانونی می‌زنند، برخورد و مجازات نمود. زیرا اگر بطور جدی با افرادی که اقدام به حیوان‌آزاری می‌کنند، برخورد نشود، می‌تواند برای افراد دیگر جامعه خطرناک باشند. آموزش نقش بسزایی در آشنایی با حقوق حیوانات دارد و در بسیاری موارد می‌بینیم که صدا و سیما گاهی گزارش‌های محیط زیستی پخش می‌کند که صحیح نیست در حالیکه می‌تواند با مشورت گرفتن از افراد مطلع آموزش نادرست نداشته باشد، باید به آموزش بپردازیم آن‌هم از دوران کودکی یعنی از پیش دبستانی و دبستان باید قطعات کوچک آموزشی بگذاریم و برای بچه‌ها جا بندازیم همان‌قدر که ما حق زندگی داریم حیوانات نیز دارند، نه آنها می‌توانند وارد محیط ما شوند و نه ما می‌توانیم وارد محیط آنها شویم این حق برابری و مساوات باید از زمان کودکی آموزش داده شود که با همین فرهنگ رشد کنند غیر از این هیچ راهی وجود ندارد چون وقتی سن آموزش می‌گذرد دیگر جا انداختن یک موضوع سخت می‌شود، هزینه‌ای که برای آموزش بزرگسالان می‌شود خروجی آن چیزی کمتر از ۵ درصد است اما این هزینه زمانی که از کودکی گذاشته شود قطعاً بالای ۷۰ درصد خروجی مثبت و خوب خواهد داشت (باقری فرد، ۱۳۹۸).

تشریح علل و عوامل موثر در شکل‌گیری این نوع از خشونت و حیوان‌آزاری‌ها می‌توان گفت در علم جامعه‌شناسی، اصطلاحی تحت عنوان مکانیزم فرافکنی وجود دارد، به این ترتیب که خشونت، سرخوردگی و تحقیرهای تجربه شده یک فرد در گذشته به تدریج در روحیه و شخصیت وی تاثیرگذار می‌شود و در قالب‌هایی ظهور و بروز پیدا می‌کند که حیوان‌آزاری یکی از نمونه‌های آن به شمار می‌رود. در این مکانیزم، فرد درگیر با اقدام به چنین رفتارهایی، آنچه که در درون او انباشته شده، تخلیه می‌کند. به واقع چنین شخصیت‌هایی در مقابل افراد قدرتمند متملق و چاپلوس و در برابر انسان‌های ضعیف زورگو و مستبدانه رفتار می‌کنند. سرخوردگی، واماندگی و واپس‌گرایی از ویژگی‌های الینفک چنین افرادی محسوب می‌شود (قرائی مقدم، ۱۳۹۲). پورعبائیان اصفهانی در خصوص مصاحبه‌ای که با خبرگزاری جامعه ایمن‌داشته‌اند، بیان می‌کنند که گاهی رفتارهای خشونت‌آمیز با حیوانات در افراد نهادینه شده و کودکان به ناگزیر از این رفتارها تقلید می‌کنند، بطور مثال به جای مسدود کردن لانه مورچه‌ها آن‌ها را می‌کشیم، گربه‌ها را در خیابان می‌زنییم، گنجشک‌ها را با تفنگ شکاری مورد اصابت قرار می‌دهیم، وقتی به این حد ساده‌انگارانه با موضوع برخورد می‌کنیم قطعاً فرهنگ حیوان‌آزاری را به کودکانمان هم القا کرده‌ایم.

وی با اشاره به برخی اختلالات روانی مربوط به حیوان‌آزاری، تصریح می‌کند: گاهی گونه‌ای از اختلالات روانی مانند افراد «سادیستیک» نیز اکثراً حیوان‌آزاری می‌کنند، این اختلال به دیگر آزاری نیز مشهور است و افرادی که در درون خود به مرز از هم پاشیدگی روانی رسیده‌اند و تنها احساس بودن خود را با آزار دیگران تجربه می‌کنند دیگر آزار هستند و این افراد تنها زمانی هویت می‌یابند که موجودی را بیازارند.

این روانشناس با تاکید بر اینکه گونه‌ای دیگر از حیوان‌آزارها، شخصیت‌های ضداجتماعی هستند، اضافه می‌کند: شخصیت‌های ضداجتماعی کلاً جامعه‌گریز هستند و بی‌رحمانه با موجودات ضعیف‌تر از خود برخورد می‌کنند و برای آن‌ها حیوان و غیرحیوان مطرح نیست و حتی گاهی که قدرتشان به انسان‌ها نرسد با حیوانات مبارزه می‌کنند، این نوع رفتارها در برخی کشورها مانند نمونه بارز حیوان‌آزاری جمعی در اسپانیا به فرهنگی نابجا تبدیل شده است، همینطور هر ساله هزاران نفر برای کشتن گاوهای بی‌گناه تحت عنوان مراسم گاوبازی گرد هم جمع می‌شوند و از کشته شدن یک موجود زنده لذت می‌برند، باید بدانیم عواقب حیوان‌آزاری به ضرر همه انسان‌ها تمام می‌شود و درخصوص دلایل حیوان‌آزاری بیان می‌کنند که: حیوان‌آزاری یکی از مصادیق بیماری‌های روحی و روانی است، باید به افراد حیوان‌آزار با دیده ترحم نگاه کنیم، زیرا زیربنای هرگونه حیوان‌آزاری خشم است، در واقع از نظر روانشناسی رفتار کودک یا بزرگسال حیوان‌آزار عادی نیست و نیازمند درمان هستند، اولین بارقه‌های حیوان‌آزاری در کودکی شکل می‌گیرد و در بزرگسالی ادامه پیدا می‌کند، خانواده‌ها باید به رفتار کودکان‌شان دقت کنند و نشانه‌های حیوان‌آزاری را در آن‌ها تشخیص دهند، گاهی بر اثر داد کشیدن، بدرفتاری و طرد شدن کودک سعی خواهد کرد تا خشم خود را روی یک موجود ضعیف‌تر از

خود خالی کند، برخی از بچه‌ها عروسک‌های خودشان را توبیخ می‌کنند اما بعضی دیگر به این مقدار بسنده نمی‌کنند و عقده‌های خشم خود را بر سر حیوانات خالی می‌کنند، آزار رساندن به حیوانات باعث تخلیه روانی زود هنگام و ایجاد حس کاذب قدرت در کودکان می‌شود، اما از طرف دیگر دایره خشم را تقویت می‌کند و کودک دفعات بعد بلایی بدتر بر سر حیوانات خواهد آورد، یکی دیگر از عوامل ایجاد کننده این بیماری الگوهای رفتاری نادرست در برخی فرهنگ‌ها است. اشاره به اینکه ایران از دیرباز مهد گونه‌های مختلف حیوانی بوده است، می‌افزاید: همین امر عده‌ای سودجو را به شکار کردن این گونه‌ها ترغیب می‌کند، چراکه شکار برای انسان همیشه همراه با شهوت قدرت و تسلط بوده و نوعی ارضای نفسانی را همراه داشته است، البته انسان موجود شکارگری نیست و گاهی برای حفظ گونه خود نیاز به جنگ و شکار دارد، اما باید بدانیم هرگونه رفتار اشتباه که ادامه یابد جزئی از خصلت فرد خواهد شد.

۶- عوامل موثر در جهت فرهنگ‌سازی رفتار افراد جامعه با حیوانات

فرهنگ‌سازی به این معناست که آیت‌ها و المان‌های فرهنگی که در جامعه نسبت به آنها توجه کمتری شده است را برای افراد دوباره یادآوری کنیم؛ چراکه فرهنگ، مفهومی است که از طریق اجتماعی شدن به افراد آموزش و انتقال داده می‌شود. پس از اینکه مفهوم فرهنگ به افراد جامعه آموزش و انتقال داده شد، در جامعه ۱۱۵ مکانیزمی به نام نظارت اجتماعی اعمال شکل می‌گیرد که وظیفه آن نظارت بر عملکرد همه افراد آن جامعه است، به این منظور که آنهایی که هنوز اجتماعی نشده‌اند و یا اجتماعی شدن آنها بطور کامل صورت نگرفته است، مورد توجه قرار گیرند و مفهوم فرهنگ‌سازی دوباره به آنها یادآوری شود، بر این اساس، می‌توان از فرهنگ مثبت و منفی (فرهنگ منفی مانند مستند سگ‌کشی یا دومینو که از رسانه ملی پخش شد که مخالفان زیادی داشت و همین عامل می‌تواند اثرات منفی در جامعه داشته باشد و جان حیوانات را به خطر اندازد) یاد کرد و اینگونه نیست که هر فرهنگی، ارزشی و مطلوب باشد. همین تفاوت‌های میان فرهنگ‌هاست که مسئله مهم فرهنگ‌سازی مثبت و ارزشی را در برابر فرهنگ‌های منفی و یا فرهنگ‌سازی‌های منفی و غیرمفید پدید آورد. که می‌توان به ترتیب در ۵ مرحله آن را اجرایی کرد:

(۱) ساخت نهاد فرهنگ: که نگاه ویژه‌ای به الگوهای مادی و آرمانی فرهنگ دارد (زبان، هویت شخصی، خانواده، رسانه و کار).

(۲) تاریخ فرهنگی و تداوم صور فرهنگی: که همه بر این عقیده‌اند که موضوعات فرهنگی می‌توانند از محلی به محل دیگر و از زمانی به زمان دیگر تسری پیدا کند و علاوه بر آن همه جوامع از نظر فرآیندهای اصلی فرهنگی با هم گونه‌ای از اشتراک را دارند.

۳) تولید و توزیع اجتماعی فرهنگ: محصولات فرهنگی در دسترس مردم بگونه‌ای که در زندگی اجتماعی مشارکت دارند به طرز گوناگونی میان افرادی که در نقاط اجتماعی مختلف قرار دارند توزیع می‌شود. ۴) دریافت و تأثیرات فرهنگ: باید این واقعیت را دریافت که اقلام فرهنگی توسط عاملان، اجتماعی را مطرح کند و بگوید که چرا و چگونه هر جزء از مظاهر فرهنگی بر باورها و اقدامات افراد یا گروه‌های اجتماعی موثر واقع می‌شود.

۵) معنا و اقدام اجتماعی: هرگاه به جای پذیرش مظاهر فرهنگی آشکار توسط عاملان توجه را به خود عاملان معطوف کنیم و ببینیم آنها از میان عناصر گوناگون و بسیار متعدد فرهنگی به چه چیزهایی توجه می‌کنند و چگونه این فرآیند صورت می‌گیرد و در نهایت امر نهادی شدن فرهنگ‌سازی واقع می‌شود. همچنین، والدین در مقام الگوهای رفتاری کودکان باید توجهی جدی به رفتار خود با حیوانات داشته باشند و در صورت مشاهده هرگونه حیوان‌آزاری از سوی کودک، با اتخاذ رفتارهای مثبت جایگزین مانند نوازش و غذا دادن به حیوان، کودک را بطور غیرمستقیم متوجه اشتباه خود کنند و هر نوع گفتار و رفتاری که مشوق حیوان‌آزاری در کودکان باشد اکیداً خودداری کنند، چراکه می‌تواند زمینه‌ساز رفتارهای ضداجتماعی و مجرمانه در بزرگسالی شود.

همچنین راهکارهای زیر برای رفع نارسایی‌های قانون مجازات در خصوص حیوان‌آزاری پیشنهاد می‌شود: ۱۱۶ جرم‌انگاری حیوان‌آزاری فعال و منفعل و گذشت‌ناپذیر اعلام کردن آن: با لحاظ درد و رنجی که به حیوان در نتیجه آزار جسمانی و ناشی از غفلت وارد می‌آید باید انواع حیوان‌آزاری پیش‌گفته مشمول حمایت کیفری قانونگذار قرار گیرند تا بدین‌سان راهبرد کیفری مقابله با حیوان‌آزاری به طریقی سنجیده تجهیز شود. همچنین، با گذشت‌ناپذیر اعلام کردن این جرم، به موازات پاسخگویی عمومی به رفتار بزهکارانه، از هر نوع مماشات احتمالی در نتیجه گذشت از جرم خودداری می‌شود. متناسب کردن ضمانت‌اجراهای کیفری با نوع و کیفیت رفتار ارتكابی: با توجه به اصل بازدارندگی مجازات که محصول تناسب کیفر با رفتار ارتكابی است، توصیه بر آن است که برخی از جلوه‌های حیوان‌آزاری مثل شکنجه، سوزاندن و آزار جنسی مشمول ضمانت‌اجراهای کیفری شدیدتر شوند. وانگهی، با لحاظ خشونت مرتکبان چنین رفتارهایی و تقویت قوه بازدارندگی مجازات پیشنهاد می‌شود که در این موارد سیاست کیفری ارفاق‌آمیز در دستورکار قرار نگیرد.

استفاده از افراد متخصص در مراحل مختلف فرآیند کیفری: برای تسهیل کشف و اثبات جلوه‌های متعدد حیوان‌آزاری باید از دامپزشکان و همچنین افراد آگاه به حقوق حیوانات به ترتیب در مرحله کشف، اثبات، تعقیب، تحقیق و دادرسی جرائم استمداد شود.

اجباری کردن گزارش موارد حیوان‌آزاری: در راستای تحقق کاهش آمار سیاه حیوان‌آزاری توصیه می‌شود که به خصوص دامپزشکان و همچنین سایر افرادی که به مناسبت حرفه خود امکان تشخیص حیوان‌آزاری را می‌یابند موظف به گزارش حیوان‌آزاری شناخته شوند (مشکات، ۱۳۹۸).

نمونه رأی صادره و پیگیری‌های انجام شده توسط ماموران انتظامی و مراجع قضایی که با متخلف حیوان‌آزاری برخورد کارسازی شده بود، و مورد استقبال قرار گرفت و امید است در آینده شاهد برخوردهای قاطع و بازدارنده‌ای باشیم و افراد جامعه با مشاهده چنین صحنه‌های غیرقانونی و آزار دهنده، فوراً به مراجع قضایی اطلاع داده و برخورد شود.

عبدالصمد خرمشاهی در گفتگو با ایسنا درباره ممنوعیت حیوان‌آزاری، گفت: کسانی که مبادرت به حیوان‌آزاری می‌کنند قطعاً از لحاظ روحی و روانی مشکل دارند و طبیعتاً نمی‌توانند از لحاظ روانی، سلامت روح داشته باشند.

خرمشاهی با بیان اینکه هرچه جامعه عقب افتاده‌تر باشد، مسائلی همچون حیوان‌آزاری در آن جامعه بیشتر دیده می‌شود، افزود: کشورهای توسعه یافته به این باور رسیده‌اند که همانطور که انسان‌ها حق حیات دارند، حیوانات هم حق حیات دارند و نمی‌توان برای خودمان حق حیات قائل باشیم ولی برای حیوانات نباشیم و آنها را بکشیم یا مورد اذیت و آزار قرار دهیم؛ لذا این موضوع بستگی به پیشرفت جامعه دارد و هرچه جامعه پیشرفته‌تر باشد اینگونه مسائل در آن کمتر دیده می‌شود که نشانه رشد جامعه است.

نیاز به آموزش مردم و فرهنگ‌سازی در رابطه با موضوعاتی مثل حیوان‌آزاری داریم، گفت: وظیفه رسانه‌ها است که در مورد تقبیح این عمل و آگاهی دادن به مردم فعالیت کنند و آن را آموزش بدهند زیرا صحنه‌هایی که در خصوص حیوان‌آزاری مشاهده می‌شود و کودکان آن را تماشا می‌کنند، تاثیرات ناگواری دارد. برخی از متهمین به قتل و یا محکومین به قصاص و کسانی که آدم‌کشی کردند، در گذشته دست به اینگونه اعمال - حیوان‌آزاری - می‌زدند و از منظر روانشناسی جنایی قابل توجه است کسی که حیوانات را زجر می‌دهد، بعدها می‌تواند آدم بکشد و تاثیر نامطلوبی در افکار عمومی دارد؛ بنابراین وظیفه رسانه‌ها و صدا و سیماست که آن را آموزش دهند و فرهنگ‌سازی کنند و جا بیاندازند که حیوانات نیز حق حیات دارند و آزار دادن حیوانات با حقوق سالم در تعارض است.

نمونه رأی صادره:

فردی با بریدن گوش‌های توله سگی در ارومیه و انتشار تصاویر آن در فضای مجازی احساسات مردم و دوستداران حیوانات را برانگیخته بود که با طرح شکایت اداره کل حفاظت محیط زیست استان پس از شناسایی متخلف توسط پلیس فتا دستگیر و تحویل مقامات قضایی شد.

مدیرکل حفاظت محیط زیست آذربایجان غربی گفت: قاضی پرونده با صدور رأی جایگزین حبس، متخلف را با الزام به انجام خدمات عام‌المنفعه در زمینه حفاظت از حیات جانوران استان به مدت ۲ ماه، همچنین یادگیری آموزش‌های لازم در زمینه حمایت از حیوانات و حقوق آن‌ها با نظارت اداره‌کل حفاظت محیط زیست استان، جمع‌آوری و حفظ ۱۰ حدیث از معصومین در باب احترام به حقوق حیوانات محکوم کرد. نمونه‌های از پیگیری حیوان‌آزاری توسط مأموران انتظامی:

ابوالفضل وزیری در گفتگو با خبرنگار مهر، از دستگیری فردی که فیلم حیوان‌آزاری او در شبکه‌های اجتماعی منتشر شده بود خبر داد و اظهار کرد: در پی انتشار فیلم راننده یک خودرو ۲۰۶ که در جاده اصلی خان به بین اقدام به حیوان‌آزاری کرده بود، موضوع در دستورکار پلیس قرار گرفت، فرمانده انتظامی شهرستان رامیان افزود: با هماهنگی مراجع قضایی راننده خودرو شناسایی و توسط مأموران دستگیر شد. وی با بیان اینکه خودرو وی به پارکینگ منتقل شده است، تصریح کرد: وی پس از دستگیری از کرده خود ابراز ندامت کرده اما پرونده او برای بررسی و تصمیم‌گیری به مراجع قضایی معرفی شد.

بازداشت یک متهم در رشت در پی آزار یک گربه، کارشناسان پلیس فتا با اقدامات فنی متهم ۲۹ ساله این پرونده را در شهرستان رشت شناسایی و پس از هماهنگی قضایی، وی را دستگیر کردند که جانشین فرمانده انتظامی استان گیلان با بیان اینکه از منظر اعتقادی و انسانی اینگونه رفتارها مذموم بوده و پلیس به شدت با هرگونه رفتاری که ترویج خشونت را در پی داشته باشد بصورت قانونی برخورد می‌کند، گفت: حیوان‌آزاری به هر شیوه و با هر انگیزه‌ای ممنوع است و مرتکب یا مرتکبان به مجازات مندرج در قانون محکوم خواهند شد.

۱۱۸

۷- پیشنهاد راهکار برای کنترل جمعیت حیوانات (به خصوص سگ‌ها و گربه‌ها)

بسیاری از متخصصان معتقدند که راه‌حل موثر برای کنترل و کم کردن جمعیت سگ‌های بی‌پناه در ایران شیوه «سی.ان.وی.آر» (گرفتن، عقیم‌سازی، واکسینه کردن و رهاسازی) است به همراه آموزش و همکاری بین نهادهای دولتی و غیردولتی مانند شهرداری‌ها موثرترین و پایدارترین شیوه در کشورهای در حال توسعه مثل ایران است حتی با در نظر گرفتن هزینه بسیار بالای آن در حال حاضر عقیم‌سازی اصولی‌ترین روش برای کنترل جمعیت حیوانات به خصوص سگ‌ها و گربه‌ها می‌باشد زیرا با کشتن حیوانات نه تنها باعث کنترل جمعیت نمی‌شود بلکه، بلکه برعکس آن در کنار برهم زدن تعادل اکوسیستم مشکلات روانی فراوانی نیز برای جامعه به بار خواهد آورد و امروزه همانطور که در اکثر کشورهای پیشرفته دنیا به اثبات رسید تنها راه کنترل جمعیت این حیوانات، عقیم‌سازی است و بعد از عقیم‌سازی و گذراندن دوره نقاهت، حیوان باید در محیط قبلی رهاسازی شود تا حیوانات دیگر جایگزین محیط قبلی آنان نشوند.

دولت می‌تواند با در نظر گرفتن بودجه برای هر سال، حیوانات بومی بی‌پناه (نظیر سگ‌ها و گربه‌ها) را عقیم‌سازی کند و همچنین با کمک‌های مالی از طرف دولت و مردم به پناهگاه‌های حیوانات کمک شود تا حیوانات بیشتری را بتوانند امداد و عقیم‌سازی کنند. همچنین در سطح شهرها اقدام به تأسیس مکان‌های برای غذارسانی و نیز تأسیس مکان‌های مشخصی برای ماندن به‌خصوص در فصل سرما برای حیوانات فراهم شود. عدم غذارسانی به حیوانات نه تنها باعث کنترل جمعیت حیوانات نمی‌شود بلکه آسیب‌زا و از لحاظ اخلاقی و آموزه‌های دینی، کاری بسیار ناپسند می‌باشد.

نتیجه‌گیری

تمامی آفریده‌های خداوند حق زندگی دارند و ما نمی‌توانیم به بهانه‌های مختلفی دست به کشتار حیوانات بزنیم که این عمل بسیار ننگ و موجب عذاب آخروی می‌شود. علیرغم تلاش‌های بسیاری از فعالان حقوق حیوانات و افراد عامه برای تصویب قانون حمایت از حقوق حیوانات و جرم‌انگاری آزار و اذیت حیوانات، همچنان و با گذشت سالیان، بدون نتیجه مانده است و در حالیکه در دین مبین اسلام توصیه‌های فراوانی در رابطه با حقوق حیوانات و احترام به حقوق آنان بیان شده است که عدم تصویب این قانون از جانب دولت باعث بروز گسترش حیوان‌آزاری و زجرکش کردن حیوانات از طرف برخی از آزارگران و منتشر کردن این چنین فیلم‌های در فضای مجازی باعث جریحه‌دار کردن احساسات مردم می‌شود و با پیگیری موردهای حیوان‌آزاری، متأسفانه به دلیل جرم‌انگاری نشدن این مورد، بسیاری از افراد آزارگر آزاد می‌شوند (و دولت باید تصویب لایحه حمایت از حقوق حیوانات را در فوریت قرار داده) که همین امر می‌تواند خطرناک باشد (زیرا از منظر علم روانشناسی، افرادی که موجب آسیب رساندن به حیوانات می‌شوند، می‌توانند موجب آسیب رساندن به انسان‌ها نیز شوند و این افراد دارای مشکلات روحی و روانی می‌باشند و بعدها می‌توانند خسارات‌های جبران‌ناپذیری برای جامعه و افراد و حیوانات داشته باشند) برای سایر حیوانات و انسان‌ها، زیرا افرادی که اقدام به این عمل ناپسند می‌کنند می‌توانند تهدیدی برای سایرین باشند. راهکارهایی که می‌توان ارائه کرد این است که: در مرحله اول، قانون حمایت از حقوق حیوانات تصویب شود و در مرحله دوم، بودجه‌ای بابت عقیم‌سازی و غذارسانی برای حیوانات بی‌پناه در نظر گرفته شود و اگر نیازی به جمع‌آوری این حیوانات باشد باید متخصص این امر اقدام به زنده‌گیری و ... نماید و به هیچ عنوان این امر توسط افراد غیرمتخصص انجام نشود که آزار و آسیبی به حیوان نرسد، در مرحله سوم، در مدارس و به خصوص در خانواده، آموزش رفتار صحیح با حیوانات به کودکان داده شود و مشاهده هرگونه حیوان‌آزاری از سوی کودک، با برخورد صحیح و اصولی، کودک را متوجه اشتباه خود کنند و در مرحله چهارم، افراد جامعه با مشاهده هرگونه حیوان‌آزاری برخورد

کرده و با آرامش و خونسردی حیوان را از دست آزارگر آزاد کرده و به مقامات مربوطه بابت رسیدگی اطلاع داده و در مرحله پنجم واگذاری حیوانات بی‌پناه به افرادی که صلاحیت نگهداری دارند با فرم تعهد و همچنین بازدید از محل و مطمئن شدن از سلامت جسمی حیوان، در مرحله ششم، گذارسازی توسط افراد جامعه و شهرداری‌ها بصورت منظم و هدفمند انجام شود و در مرحله هفتم، حیوانات بی‌پناه را به سرپرستی بگیریم و از هرگونه خرید و فروش حیوانات در جامعه خودداری نمائیم، در مرحله هشتم، مقامات قضایی باتوجه به موارد ارجاع حیوان‌آزاری، رسیدگی کرده و رأی مقتضی صادر کرده که همین امر باعث تشویق دیگر قضات شود که به سادگی از چنین مسائل مهمی گذر نکنند.

فهرست منابع

- ۱- آقامحمدی، محجوب و نصریان، علی (۱۳۸۹)، «حیوان‌آزاری ارتباط آن با سایر رفتارهای ضداجتماعی»، شانزدهمین کنگره دامپزشکی ایران.
- ۲- باقری‌فرد، عبدالرضا (۱۳۹۸)، «چقدر حقوق حیوانات را می‌شناسیم»، <https://www.irna.ir/news/83342881>
- ۳- جبرائیلی تبریزی، مهدی (۱۳۹۹)، «در حاشیه پدیده جوجه‌کشی»، روزنامه کیهان، کد خبر ۱۸۷۱۳۰.
- ۴- جوادی، محسن و مسعودی، اصغر (۱۳۹۲)، «حقوق حیوانات از منظر اسلام»، پژوهش‌های اخلاقی، س ۴، ش ۲.
- ۵- خیرجو، آرش (۱۳۹۷)، «آسیب‌شناسی حیوان‌آزاری در ایران»، جشنواره تالیفات علمی برتر علوم انسانی اسلامی.
- ۶- حر عاملی، محمدبن حسن (۱۴۰۹)، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج ۱، قم: موسسه آل‌البیت.
- ۷- دهکلانی، محمد و همکاران (۱۳۹۷)، تحلیل پدیده حیوان‌آزاری در فقه امامیه و حقوق ایران، تهران: نشر نی.
- ۸- سالاروند، محدثه (۱۳۹۸)، حقوق حیوانات در اسناد بین‌المللی، تهران: انتشارات جنگل.
- ۹- صانعی‌نژاد، یوسف (۱۳۹۴)، «تعیین مجازات، پیشنهاد یک خبرگزاری برای رعایت حقوق حیوانات در ایران»، پژوهشنامه دامپزشکی و علوم حیوانات ایران.
- ۱۰- صاحبی، هومان (۱۴۰۰)، «نقش حقوق حیوانات در اسلام و از دیدگاه قرآن و فقه»، اولین کنفرانس بین‌المللی حقوق بین‌الملل.
- ۱۱- صدوق (۱۴۱۳)، من لا یحضره الفقیه، قم: انتشارات جامعه مدرسین قم.
- ۱۲- طبرسی، فضل بن حسن (۱۳۷۲)، مجمع البیان، ج ۳، تهران: انتشارات ناصر خسرو.
- ۱۳- عامری، محمد ابراهیم (۱۳۷۴)، «مبانی توسعه و حفاظت حیات وحش»، نشریه موج سبز، ش ۲.

- ۱۴- قائم مقامی، هزاوه و همکاران (۱۳۹۶)، «بررسی حقوق حیوانات از دیدگاه علمی و اسلامی»، یازدهمین کنگره دانشجویان دامپزشکی ایران.
- ۱۵- قرائی مقدم، امان‌اله (۱۳۹۰)، «نقش تعلیم و تربیت در مشارکت سیاسی جوانان»، مجله مطالعات جوان و رسانه، ش ۱۰.
- ۱۶- کاظمی، عبدالحسین و همکاران (۱۳۹۰)، «حقوق حیوانات و تحقیقات زیست پزشکی»، فصلنامه اخلاق پزشکی، س ۵، ش ۱۵.
- ۱۷- کلانتری ارسنجانی، علی‌اکبر (۱۳۸۱)، «فقه شیعه و حقوق حیوانات»، مجله فقه، ش ۳۳.
- ۱۸- مجدی، علی و حاجی بابا، رزاق (۱۳۹۲)، «حمایت از حقوق حیوانات در قوانین ایران و اسناد بین‌المللی»، فصلنامه حقوق پزشکی، س ۷، ش ۲۶.
- ۱۹- مشکات، سیدمصطفی (۱۳۹۸)، «مطالعه تطبیقی حیوان‌آزاری در نظام کیفری ایران و ایالات متحده آمریکا»، فصلنامه حقوق کیفری، س ۸، ش ۲۹.

20- <https://onlinedvm.ir>

